

Den diskursiva konstruktionen av AI

- En kvalitativ studie om hur AI konstrueras från EU- och nationell nivå

The Discursive Construction of AI

- A Qualitative Study on How AI is Constructed from EU and National levels

Marija Ladan

Ledarskap och offentlig organisation
Magisternivå, 15 hp
VT 2024
Handledare: Patrik Hall

ABSTRAKT

Denna uppsats undersöker hur artificiell intelligens (AI) konstrueras och framställs i policy- och strategidokument på både EU-nivå och nationell nivå, med särskilt fokus på dokument från Europeiska kommissionen och regeringen.

Min analys visar att AI-diskurser i dokumenten reflekterar en framtidsstyrning där AI framställs som en nödvändig och integrerad del av framtiden. Denna diskurs är inte bara en beskrivning av teknologins utveckling utan också en aktiv konstruktion som formar vår uppfattning om AI och dess roll i samhället. Dokumenten visar en tendens att framställa AI som en naturlig och ofrånkomlig utveckling, vilket kan leda till att andra perspektiv och kritiska synpunkter förbises.

Slutligen pekar resultaten på ett behov av vidare forskning för att utforska hur olika diskurser påverkar AI-politikens genomförande och hur alternativa perspektiv kan integreras i framtida policyutveckling. Det är särskilt viktigt att undersöka hur politiska dokument och strategier bidrar till att skapa och forma aktörsroller och ansvar i relation till AI.

Innehållsförteckning

1. Inledning och problemformulering	4
1.1. Syfte och frågeställningar	5
1.2 Avgränsning	5
2. Tidigare forskning	6
2.1 Positionering	8
3. Teoretiskt ramverk	10
3.1 Socialkonstruktivism och diskurs	10
3.2 Sanningen i makt- och kunskapssystem	11
2.3 Subjekt och objekt.....	13
2.4 Teoretisk analysmodell	14
4. Metod	16
4.1 Metodologi.....	16
4.1.1 Filosofisk ståndpunkt: Ontologi och Epistemologi.....	17
4.1.2 Ontologi: konstruktionism/subjektivism.....	17
4.1.3 Epistemologi: interpretivism.....	18
4.2 Metodologiska riktlinjer.....	19
4.2.1 Kvalitativ metod.....	19
4.2.2 Abduktiv ansats.....	20
4.3 Specifika tekniker för språkanalys	21
4.3.1 Kritisk diskursanalys: 3-modell	21
4.3.2 Analysverktyg.....	22
4.4 Materialinsamling och urvalsprocessen.....	24
4.4.1 Bearbetning och analys av empiri.....	25
5. Resultatanalys	27
5.1 AI- den diskursiva konstruktionen/Ell bara diskursiv osäker	27
5.1.1 AI som framtidsstyrning	27
5.1.2 Övertygelse genom positiv förstärkning: AI som den allsmäktige/Utopisk diskurs: AI som den allsmäktige.....	31
5.2 Aktörskap och ansvar.....	33
5.2.1 Överordnade aktörer	33
5.2.2 Myndighetsorgan och experter.....	35
5.2.3 Allmänheten.....	38
5.3 Sammanfattning	40
6. Diskussion och slutsats	41
7. Referenslista	44

1. Inledning och problemformulering

Den 25 april 2018 publicerade Europeiska Kommissionen en AI-strategi med målet att förena krafterna på europeisk nivå för att säkerställa att alla européer är en del av den digitala transformationen artificiell intelligens (AI) (Europeiska kommissionen, 2018, s. 18). Samtidigt understryker Regeringskansliet vikten av ett brett engagemang inom alla samhällssektorer för att AI:s potential ska kunna realiseras i Sverige (Regeringskansliet, 2018, s. 5).

AI har medfört en omvälvning inom den offentliga förvaltningen, vilket återspeglas i en rad policydokument och strategier som publicerats av både Europeiska kommissionen och svenska myndigheter sedan 2018 (Larson och Ledendal, 2021, s. 467). Detta teknologiska skifte har skapat ett ökande behov av styrning, vilket framgår av nya riktlinjer och principer inom vägledande dokument och strategier (Larson och Ledendal, 2021, s. 473). Trots att dessa dokument och policys kan verka genomtänkta och avsiktliga vid första anblick, kan en djupare analys avslöja att de ofta är mer en konstruktion av de som analyserar dem än resultatet av en noggrann planerad process (Hall & Löfgren, 2006, s. 27)

Traditionellt har teknologiutveckling betraktats som en naturlig och oundviklig process, styrd av teknologisk rationalitet på ett förutbestämt sätt (Wennerberg, 2010, s. 58). I kontrast till detta kan en konstruktivistisk analys av policydokument avslöja hur AI konstrueras genom sociala och språkliga processer. Diskurser i dessa dokument fungerar som systematiska representationer av verkligheten och har normerande ambitioner som formar vedertagna definitioner, kategoriseringar och identiteter (Hall & Löfgren, s. 66-67). Genom att betrakta policydokument som sociala konstruktioner går det att identifiera hur de inte bara styr teknologin utan också formar uppfattningar och identiteter i relation till AI.

Europeiska Kommissionen betonar behovet av ett omfattande europeiskt engagemang, och Regeringskansliet lyfter fram vikten av att alla samhällssektorer är delaktiga. Med bakgrund i detta kan det tänkas vara relevant att undersöka hur dokument på EU-nivå och nationell nivå konstruerar AI, samt vilka aktörer och förväntningar som formuleras i denna kontext. En sådan analys kan ge insikter i hur dessa diskurser bidrar till att forma både AI och vår uppfattning om AI i samhället.

1.1. Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att belysa hur artificiell intelligens (AI) konstrueras på EU-nivå och nationell nivå. För att besvara syftet har följande frågeställningar formulerats:

- Vilka diskurser kan urskiljas om AI på EU-nivå och nationell nivå?
- Hur konstrueras artificiell intelligens från EU-nivå ner till nationell nivå?
- Vilka aktörsroller skapas och vad för slags ansvar formuleras?

1.2 Avgränsning

I denna uppsats avgränsas analysen till ett urval av dokument som belyser artificiell intelligens (AI) på både EU-nivå och nationell nivå. På EU-nivå har fyra dokument valts från Europeiska kommissionen. Bland dessa är ett dokument särskilt utformat av en high-level expert group on artificial intelligence, AI HLEG. På den nationella nivån omfattar empirin två från Regeringskansliet, två från regeringen, och en delrapport från Myndigheten för digital förvaltning (DIGG).

2. Tidigare forskning

Forskningen rörande policy och politisk diskurs om AI på både EU-nivå och nationell nivå är begränsad, vilket har skapat en utmaning för att hitta direkta relevanta studier. De flesta studierna behandlar AI utifrån ett teknologiskt perspektiv. Denna begränsade tillgång understryker dock vikten av att utforska detta område närmare. Trots denna utmaning har jag lyckats identifiera ett antal relevanta artiklar, även om de inte direkt relaterar till mitt specifika forskningsområde. Fyra artiklar har identifierats med någorlunda relevans. Dessa artiklar kommer att presenteras var för sig, följt av ett avsnitt som positionerar min studie i relation till dem.

2.1. Allmänhetens roll i AI-policydokument

Schiff (2024) genomförde en textanalys för att undersöka allmänhetens roll i politikernas diskurs om AI-politik i USA. Det råder en bred konsensus bland flera sektorer och internationellt om värdet av allmänhetens deltagande i AI-styrningen. (Ulnicane et al., 2021; Vesnic-Alujevic et al., 2020; Schiff, 2024). Detta beror på att allmänheten påverkas djupt av de sociala förändringar som AI medför, vilket innebär att de har en speciell roll, och att politikerna måste vara lyhörda för allmänhetens oro (Stahl, 2021; Schiff, 2024). I den traditionella kontexten av AI-policy har betoning på expertmedverkan och strategiska ekonomiska mål varit framträdanden. Nu undrar man huruvida det skett ett nytt styrningsparadigm med ett ökat deltagande på teknikens sociala och etiska dimensioner (Schiff, 2004). Genom att studera vilka frågor, s.k. "issue framing" som formar policyagendan, har Schiff (2004) kunnat identifiera vilka aktörer som har inflytande i denna agendautformningsprocess.

Slutsatsen i artikeln visar att möjligheterna för meningsfullt deltagande i AI-styrningen är begränsade. Allmänhetens roll i AI-policy diskuteras främst i termer av ekonomisk tillväxt och innovation men inte när det gäller dess sociala och etiska konsekvenser (Schiff, 2004). Detta kan indikera att politikmakarna är engagerade i en form av *bekräftelsebias*, där de bara lyssnar till meddelande som passar deras agenda (Butler & Dynes, 2016; Schiff, 2024). En annan förklaring som presenteras är att det rör sig om en form av "participation-washing" där politiker misskänner attityder och endast främjar åsikter från en publik som redan delar deras uppfattningar. De kan också visa intresse för allmänhetens deltagande som en strategi för att

signalera lyhördhet utan att behöva genomföra mer omfattande förändringar, s.k. *signalstrategi* (Sloane et al., 2020; Schiff, 2024).

2.2. Maktobalans i den globala diskursen om AI-etik

Roche et al. (2021) undersöker huruvida det finns ett jämlikt deltagande i den pågående globala diskursen om AI genom att analysera olika dokument (s. 634-644). Forskningen avslöjar en brist på referens till både kön och hållbarhet i AI-etikdokumentation, vilket indikerar en oroande obalans i diskussionen om etisk AI. Författarna ifrågasätter om debatten är oproportionerligt formad av höginkomstländer och en mansdominerad industri, vilket kan leda till försummelse av könsaspekter, global rättvisa och kulturell mångfald. Artikeln betonar vikten av inkluderande deltagande och olika perspektiv på diskussionen om AI-etik. De konstaterar att ojämlik delaktighet i denna diskurs avslöjar en internationell debatt präglad av maktobalans i den globala diskursen om AI-etik (s. 651-652).

2.3. EU-policyprocesser: en europeiskt administrativ integration

Malmborg och Trondal (2023) undersöker hur AI-policy inom EU påverkar de nordiska ländernas policy. Deras studie visar att EU använder ramverksbaserade strategier för att etablera en koordinerad europeisk AI-policy. Detta ramverk har påverkat medlemsstaterna AI-policyer, vilket har lett till att vissa centrala principer från EU:s AI-diskurs har integrerats i de offentliga dokumenten i de nordiska länderna (s. 1-2). Studien argumenterar för att EU, och särskilt Europeiska kommissionen, tillämpar mjuka policyramverk inom AI- området för att uppmuntra medlemsstaterna att anta ett gemensamt EU-nivåpolicyramverk (Jobin et al., 2019; Malmborg och Trondal, 2023). Detta är en del av EU-policyprocesser och idén om europeisk administrativ integration. Kommissionens administrativa apparat är robust och kan koordinera policy genom att sätta ramar (Malmborg och Trondal, 2023).

Malmborg och Trondal (2023) skriver hur Sverige skiljer sig från andra nordiska länder när det gäller utformningen av AI-politik i deras policys. Den svenska regeringen har kortare dokument än de flesta nordiska länder. En anledning till detta är att Sverige anses styras av EU i AI-frågor och därför reagerar på initiativ istället för att ha en djupgående strategi förklarar dem. Sverige har delegerat ansvaret för AI till statliga myndigheter, vilket indikerar en decentraliserad styrningsmodell. Exempelvis har Myndigheten för digital förvaltning,

DIGG, fått i uppdrag att analysera hur AI kan bidra till effektiva applikationer inom den offentliga sektorn (s. 30-31).

Slutsatsen är att Kommissionen har lyckats använda idéstrategier för att främja ett samordnat europeiskt AI-policyramverk i de nordiska länderna. Genom övertygande diskurser har Kommissionen aktiverat aktörer som AI HLEG, en expertgrupp, och använt ideell makt för att definiera policyresponsens möjligheter och innehåll. Detta tyder på en tydlig agendaformning där nationella policymakare påverkas både av EU och av grannländerna när de utformar sina egna AI-policyer. Trots den starka påverkan från transnationella aktörer, behåller nationella institutioner en betydande roll i politikutvecklingen (Malmborg och Trondal, 2023).

2.4. IT-diskursen: visionär styrning

Hall och Löfgren (2006) förklarar hur visionär styrning fungerar som en diskursiv makt där styrningen av samhället sker genom framtidsvisioner och ideologier snarare än konkreta åtgärder som regler och resurser. Dessa visioner skapar en diskurs som definierar roller och ansvar och påverkar hur resurser och regler utformas och implementeras (s. 27, 63-65).

Enligt Hall och Löfgren (2006) formar dessa diskurser policyer och beteenden genom att etablera auktoritativa definitioner av framtiden och normer för samhällsutvecklingen (s.66-67, 80-84). Denna diskursiva makt inkluderar subjektifiering, där individer konstrueras som passiva eller hjälplösa i förhållande till teknologisk utveckling och måste anpassa sig till framtidens krav. Vidare betonas hur visionär styrning kring IT i Sverige präglas av en känsla av brådska och teknologisk determinism, där IT-utveckling ses som oundviklig och måste påskyndas genom politiska insatser. Detta reflekteras i en stark känsla av att teknologisk utveckling är en autonom kraft som styr politiken snarare än vice versa. Studien visar att framtidsvisioner, särskilt inom IT-politik, påverkar politiska beslut och samhällsstrukturer genom att skapa gemensamma normer och mål (Hall och Löfgren, 2006, s. 69-70).

2.1 Positionering

Tre av artiklarna som presenteras i den tidigare forskningen, Schiff (2024), Roché m.fl. (2021) och Malmborg och Trondal (2023), har tittat på diskursen om AI, men ingen av dem har genomfört en djupgående diskursanalys av dokumenten, vilket är syftet med denna studie.

Schiff (2024) har använt sig av en kvantitativ innehållsanalys baserad på nyckelord, medan Roché m.fl. (2021) genomfört en dokumentanalys med fokus på nyckeltermen relaterade till hållbarhet och kön. Malmborg och Trondal (2023) har tillämpat en systematisk policy-dokumentanalys med söktermer som EU, kommissionen och trovärdighet. Min studie skiljer sig genom att undersöka hur diskursiva konstruktioner skapar normerande föreställningar om AI och identiteter. Den fjärde artikeln av Hall och Löfgren (2006) ligger i linje med min undersökning när det gäller den politiska diskursens diskursiva roll i policyprocesser, med utgångspunkt i hur diskurser skapar olika roller och ansvar.

En av skillnaderna är att deras artikel fokuserar på IT-teknologi, medan min studie handlar om AI. Trots denna skillnad faller båda teknologierna under samma breda kategori av "teknologi". Det kan vara intressant att jämföra diskursen kring IT för 18 år sedan med den nuvarande diskursen om AI på politisk policynivå. Samtidigt som likheter kan ses mellan min uppsats och artikeln gör det relevant att undersöka ämnet eftersom det kan förändrats sedan studien av Hall och Löfgren (2006) utfördes.

3. Teoretiskt ramverk

Detta kapitel är uppdelat i tre avsnitt som tillsammans utgör det teoretiska ramverket. Det första avsnittet behandlar begreppen socialkonstruktivism och diskurs. Det andra avsnittet fokuserar på sanning samt makt- och kunskapssystem. Det tredje avsnittet berör subjektifiering och objekt. Dessa begrepp, med diskurs som kärna, är ömsesidigt beroende av varandra och ger en omfattande förståelse för diskursen om AI i politiska policys. Avslutningsvis presenteras en analysmodell med ovanstående teoretiska begrepp.

3.1 Socialkonstruktivism och diskurs

Socialkonstruktivistisk teori kritiserar självklar kunskap (Burr, 1995) och det naturliga förgivettagande. Det som uppfattas som ett objektiva faktum eller som naturligt bör inte tas för givet (Wennerberg, 2010 s. 13). Snarare är vår förståelse av världen en produkt av vårt sätt att beskriva den, vilket innebär att olika fenomen kan ha olika mening beroende på kontext (Burr, 1995, s. 3). Till exempel ser den traditionella och dominerande teknologifilosofin teknologiutveckling som en naturlig och oundviklig process, styrd av teknologisk rationalitet på ett förutbestämt sätt (Wennerberg, 2010, s. 58).

Socialkonstruktivismen föreslår istället att betrakta teknologi som en social konstruktion, och att ha en icke-deterministisk syn på teknologiutvecklingen (Wennerberg, 2010 s. 58). Den sociala konstruktionen betonar istället att kunskap är konstruerad genom sociala processer och interaktioner (Burr, 1995, s. 3 f.), och därmed inte oberoende av de sociala sammanhang som vi ingår i (Wennerberg, 2010, s. 12). I denna sociala process är språket en central del. Genom detta perspektiv kan AI analyseras som en konstruktion skapad och upprätthållen genom interaktion mellan människor och institutioner. Detta synsätt gör det möjligt att förstå hur policyer kring AI formas genom sociala processer på olika nivåer, från EU till nationell nivå. Det hjälper oss att belysa hur olika aktörsroller och ansvar konstrueras i policyprocesserna samt hur AI uppfattas.

Diskursen, den ´språkliga vändningen´ (Börjesson, 2003, s. 28), är ett centralt verktyg för social konstruktion. Den hjälper oss att förstå och beskriva världen på ett bestämt sätt (Jørgensen och Phillips, 2020). Foucault betonar att diskursen blir synlig och konkret genom fysiska uttryck som skrift eller tal:

[...] diskursen är, när den manifesteras materiellt, som ett skrivet eller talat objekt; [...]"
(Foucault, 1972, s. 218).

Enligt Foucault (1972) är diskursen inte en passiv företeelse utan en aktiv process som involverar användningen av tecken eller symboler. När diskursen tar form genom språkets användning blir den både synlig och verksam, vilket bidrar till att skapa och forma vår uppfattning. På så sätt betonar diskursen språkets betydelse och den roll som skriftlig och talad kommunikation spelar i interaktionen:

[...] är diskursen verkligen bara en aktivitet, av skrivande i det första fallet, av läsning i det andra och utbyte i det tredje. Detta utbyte, detta skrivande, denna läsning involverar aldrig något annat än tecken. Diskursen gör sig således själv om intet, i verkligheten, genom att ställa sig till förfogande för tecknet" (Foucault, 1972, s. 229).

Diskurser är systematiska representationer av verkligheten med normerande ambitioner som skapar vedertagna definitioner, kategoriseringar och identiteter, vilket påverkar hur problem och lösningar definieras i policyprocesser (Hall och Löfgren, 2006, s. 66-67). Att tillämpa diskursteori innebär att fokusera på de tecken och ord som används i olika policydokument för att identifiera och analysera de dominerande diskurserna, och hur aktörer och ansvar formuleras.

3.2 Sanningen i makt- och kunskapssystem

Enligt Foucault är sanningsregimer system av procedurer för produktion, reglering och spridning av utsagor som definierar vad som anses som sant och falskt inom ett samhälle (Foucault, 1980). Foucault beskriver det som:

"Varje samhälle har sin sanningsregim, sina 'allmänna sanningens politik': det vill säga de typer av diskurs som det accepterar och gör fungerande som sanna; mekanismerna och instanserna som möjliggör att skilja på sanna och falska uttalanden, medlen för att var och en sanktioneras; tekniker och procedurer som tilldelas värde i sanningsförvärvet; statusen hos de som är ansvariga för att säga vad som räknas som sant" (Foucault, 1980, s. 131).

Sanningen som diskursivt sprids bör analyseras inom det specifika makt- och kunskapssystem eftersom det är där sanningen konstrueras (Foucault, 1980). Sanning är inte absolut och objektiv; den är istället maktbunden och socialt konstruerad. Vi bör inte bedöma om något är sant eller falskt. Istället bör vi fokusera på hur sanningseffekter produceras inom diskurser. Diskurser konstrueras så att vissa uttalanden framstår som sanna eller falska avbildningar av verkligheten (Jørgensen och Philips, 2020, s. 21). Detta perspektiv hjälper oss att förstå hur olika diskurser påverkar vår uppfattning om vad som är möjligt och legitimt (Börjesson, 2003, s. 35). Sanningar formas av institutioner, regler och normer, och dessa sanningar påverkar hur AI-policyer utformas. Vi kan undersöka om hur vissa utsagor om AI får status som sanna och hur dessa sanningar påverkar policyutformningen, samt hur sanningen som konstrueras skapar en föreställning om AI.

Enligt Foucault är makt något produktivt, det är något som *görs*, inte något en person har (1980, s. 119). Makt uppstår i ett nätverk av relationer och handlingar, där både samhällen, institutioner, grupper och individer utförs och påverkas av den makt som ger upphov till (Hagevall, 2016, s. 14). Denna makt är nära sammankopplad med kunskapsproduktion (Börjesson & Rehn 2009:46; Hagevall, 2016, s. 15). Kunskap blir till inom ett nätverk som legitimerar den och maktrelationer upprättas till följd av den kunskap som görs giltig i den aktuella kontexten och tidsepoken (Börjesson & Rehn 2009:46; Hagevall, 2016, s. 15). För att en institution ska ses som legitim måste dess maktutövning därmed stödjas av kunskap, vilket ger den en grund för existens (Börjesson & Rehn, 2009). Detta innebär en ömsesidig relation där kunskap legitimerar makt och makt legitimerar kunskap, vilket tillsammans formar en kunskapsregim (Börjesson & Rehn, 2009). Kunskapsregimens struktur involverar regler om vad som får och kan sägas, vad som anses rimligt, sant och falskt (Foucault, 1972, s. 133-134). Utestängningsprocedurer och auktorisering genom socialiserande institutioner definierar också vilka som får tala och varpå legitimiteten vilar (Börjesson, 2003, s. 34). Detta innebär att kunskap ger vissa samhällsinsatser mer makt än andra, makt att definiera och sprida sina perspektiv och att definiera vad som är normalt respektive avvikande. Genom att analysera AI-policyer kan vi förstå vilka maktrelationer och hur maktrelationer formar vad som betraktas som giltig kunskap om AI, och hur denna kunskap i sin tur legitimerar och förstärker specifika maktstrukturer.

2.3 Subjekt och objekt

Diskurs bidrar i hög grad till att skapa de subjekt vi är och de objekt vi kan något om (Jørgensen & Phillips, 2020, s. 21). Foucault (1972) förklarar hur diskurs inte är "ett majestätiskt framfört uttryck för ett subjekt som tänker, känner till och som säger det" (s. 64). Enligt Foucault är subjektet inte sin egen grund, snarare är det decentraliserat (s.64). Subjektet är på så vis utspritt över olika diskurser och sociala formationer (Jørgensen och Phillips, 2020), och är ett resultatet av en diskursiv konstruktion, där olika maktförhållanden och idéer formar och påverkar hur dessa subjekt uppfattas och definieras (Hall & Löfgren, 2006). Ett sätt att bli till ett subjekt är genom interpellationsprocess, där diskurserna appellerar till individen som subjekt. Interpellation är en process varigenom språket konstruerar en social position för individen och gör henne till ett subjekt (Jørgensen & Phillips, 2020, s. 21). Dessa subjektspositioner är vad Foucault kallar för "subjektifiering" (Foucault, 1983; Hall och Löfgren, 2006, s. 66). I detta sammanhang så "försätts" individer i bestämda positioner genom att interPELLERAS av diskurser (Jørgensen och Phillips, 2020, s. 49). Om man reagerar på denna position så har man interPELLERETAS med en särskild identitet, och till denna identiteten hör särskilda förväntningar om hur man ska bete sig. I positionerna "läkare" och "patient" knyts vissa förväntningar om hur man ska uppföra sig och vad man kan säga och inte. Det är till exempel "läkare" som har auktoritet att uttala sig om vad som är fel med patienten - patienten själva kan bara gissa.

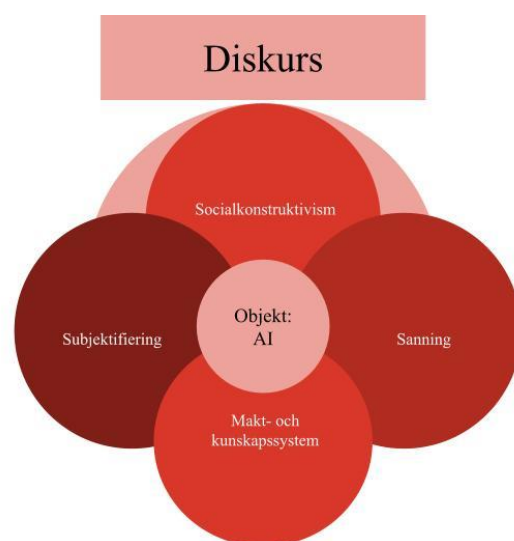
Foucault (2002) beskriver hur diskurser formar objekt. För att ett objekt ska kunna existera och förbli relevant inom en diskurs måste det uppfylla flera villkor. Detta inkluderar historiska förutsättningar, möjligheten att flera personer kan diskutera objektet samt dess relation till andra objekt inom samma diskurs (s. 64 f.). Att förstå hur begrepp eller fenomen relaterar till andra inom samma diskurs är avgörande för att definiera dess betydelse och relevans (Foucault, 2002, s. 64). Genom att relatera diskursen till andra diskurser kan vi förstå hur olika begrepp och fenomen samverkar och påverkar varandra. Till exempel kan diskursen om AI, som innefattar datorer och infrastruktur, även kopplas till områden såsom tillväxt och lärande. Genom att betrakta diskurserna ur ett historiskt perspektiv inser vi att det inte bara finns en enda diskurs kring ett visst ämne, utan att det kan finnas många olika diskurser som utvecklas över tid och som alla bidrar till att forma vår förståelse av ämnet (Foucault, 1991a; Hall & Löfgren, 2006, s. 65).

Foucault (2002) framför svårigheten med att säga något nytt inom en etablerad diskurs. Att introducera nya idéer eller perspektiv kräver mer än bara uppmärksamhet och medvetenhet; det kräver förståelse för de komplexa relationer som formar diskursen och dess objekt. “Det innebär att man inte kan tala om vad som helst när som helst; att det inte är lätt att säga något nytt” (s. 64). Trots de svårigheter som nämns, fortsätter objektet att existera inom en diskurs på grund av en mängd positiva förbindelser och relationer som möjliggör dess existens och interaktion med andra objekt. Objektet existerar genom de positiva villkor som skapas av de komplexa relationerna inom diskursen. Dessa relationer etableras mellan olika institutioner, sociala processer, normer, tekniker och klassifikationer (s. 64).

Genom att analysera AI-policyer kan vi med hjälp av diskursbegreppet undersöka vilka aktörsroller som skapas och hur ansvar formuleras.

2.4 Teoretisk analysmodell

Diskursbegreppet kan uppfattas som komplext, vilket motiverar behovet av en tydlig analysmodell. Syftet med modellen är att förtydliga hur diskurs relaterar till socialkonstruktivism, sanning, makt- och kunskapssystem, subjektivering och objekt i förhållande till min studie om AI:s framställning i policydokument.

Figur 1: Illustration av det teoretiska ramverket.

Objektet AI får sin betydelse och mening genom diskursiv konstruktion i de analyserade policydokumenten. Socialkonstruktivismen hjälper oss att se AI som något dynamiskt, formad av mänsklig interaktion genom språk. Diskursen skapar en specifik sanning om vad som är tänkbart, vilket i sin tur påverkar vår uppfattning om vad som är möjligt och legitimt. Denna sanning konstrueras inom ett makt- och kunskapssystem, där relationer mellan giltig kunskap och maktrelationer definieras och förhandlas. I detta makt- och kunskapssystem formas subjekt, och dessa subjekt tilldelas olika roller och förväntningar beroende på hur AI framställs i dokumenten. Diskursen fungerar som ett maktverktyg genom att språket ger betydelse för objektet AI. Den definierar vad AI ska betyda, vad som är tänkbart, vem som sätter reglerna och vad som anses vara giltigt i den aktuella policykontexten.

4. Metod

4.1 Metodologi

Metodvalet är baserat på uppsatsens syfte, forskningsfrågor, det empiriska materialet samt forskarens medvetenhet och uppfattning om den sociala världen. Förhållandet mellan dessa faktorer är grundläggande vid utformningen av forskningsdesign (Ahrne & Svensson, 2013, s. 31). Forskningsdesignen innebär att sammanställa och utforma något nytt på ett lämpligt sätt som passar ändamålet (Ahrne & Svensson, 2013, s. 20).

Diskursbegreppet är centralt i denna studie. Med målet att analysera den diskursiva konstruktionen av AI, är det troligt att det är en lämplig metod att använda. Dock är det den kritiska diskursanalysen som främst tillämpas som metod. Den presenteras längre ner under avsnittet "specifika tekniker för språkanalys".

I diskursanalysen är teori och metod nära förbundna. Detta innebär att diskursanalysen inte enbart består av olika metoder för att analysera data utan är en integrerad teoretisk och metodologisk helhet, en slags "paketlösning". Detta "paket" inkluderar olika element: för det första, filosofiska premisser som handlar om hur språket bidrar till att konstruera den sociala verkligheten (ontologi och epistemologi); den andra, teoretiska modeller; för det tredje, metodologiska riktlinjer för att närma sig forskningsområdet; och för det fjärde, specifika tekniker för att analysera språkbruket (Jørgensen & Philips, 2020, s. 10). I detta avsnitt kommer presentationen av det andra och tredje elementet att byta plats.

4.1.1 Filosofisk ståndpunkt: Ontologi och Epistemologi

Hur man betraktar verkligheten kan påverka vilket perspektiv man väljer att anamma vid analysen av empiri. Forskarens val av metod, kategorisering och tillvägagångssätt när det gäller analys av text är starkt påverkade av deras medvetenhet och uppfattning om den sociala verkligheten. Detta innebär att en text kan tolkas och kategoriseras på olika sätt.

4.1.2 Ontologi: konstruktionism/subjektivism

Utförandet av en studie påverkas av forskarens uppfattning av den sociala verkligheten, vilket kan beskrivas med ontologi. Ontologi diskuterar huruvida sociala företeelser bör ses som

oberoende av sociala aktörer eller inte. Bryman & Bell (2015) förklarar att det finns två huvudsakliga antaganden inom ontologi: objektivism och konstruktionism/subjektivism (s. 20). Objektivism innebär att sociala fenomen betraktas som separerade från sociala aktörer och att den externa världen kan nå objektivt, och att verkligheten är oberoende och extern (Brannick & Coghlan, 2007, s. 62). Å andra sidan betonar konstruktionism/subjektivism att sociala fenomen och betydelser formas i interaktion med andra aktörer (Bryman & Bell, 2015, s. 21). Enligt socialkonstruktionismen formar vi i samspel versioner av verkligheten genom språket, tolkningar och översättningar (Börjesson, 2003 s. 57). Denna konstruktionsprocess leder till de föreställningar vi har om objekt (Hornscheidt & Landqvist, 2015, s. 25), inklusive konstitueringen av identiteter och sociala relationer (Jørgensen & Philips, 2020, s. 12). Enligt det subjektivistiska perspektivet är det mänskliga processer som skapar verkligheten, och ingen extern verklighet existerar eller är objektiv (Johnson & Duberley, 2000, s. 155-156). Därför är forskaren en integrerad del av forskningsprocessen och kan inte separeras från den (Brannick & Coghlan, 2007, s. 63).

I denna studie utgår jag från en konstruktionistisk och subjektivistisk syn på text. Syftet med studien, att analysera diskursen om AI, är baserad på att människor tillsammans med språket skapar mening och ger innebörd i de olika dokumenten om AI. Min egen subjektivitet är också en integrerad del av forskningsprocessen; mina tankar och tolkningar påverkar hur jag samlar in, analyserar och tolkar data. Därför är min tolkning likaså inte objektiv, utan präglad av det specifika sammanhanget samt min subjektiva förståelse av texten.

4.1.3 Epistemologi: interpretivism

Epistemologi är en central aspekt för att förstå och betrakta den kunskap som behandlas i denna uppsats. Det är en vetenskapliga kunskapslära om hur man erhåller och förstår kunskap (Molandet 2003, s. 59), där frågor såsom “vad är kunskap, hur den förvärvas, och hur vet vi det vi vet”, specifikt inom ett angivet område (2008, s. 30). Inom epistemologi betraktas den sociala världen som en struktur som bygger på de förbindelser skapade inom konstituerade relationer (Long m.fl., 2000, s. 191). Detta innebär att epistemologi undersöker hur kunskap skapas och delas mellan människor och inom samhället, vilket knyter an till förståelsen av hur vi konstruerar och tolkar kunskap inom ramen för våra sociala interaktioner och språkbruk.

Hur en diskurs blir etablerad och befäst handlar inte enbart om språket, utan även om kunskapen inom den specifika kontexten. Detta innebär att den kunskap som presenteras inom diskursen om AI bidrar till att stärka och formas dess makt. Det är därför viktigt att analysera och förstå vilken kunskap som betraktas som giltig i dokumenten om AI. Det är också avgörande att undersöka vilken kunskap, och hur denna kunskap överförs mellan dokumenten och mellan nivåerna från EU till nationell nivå.

Inom epistemologi finns två huvudsakliga synsätt: positivism och interpretivism (Bryman, 2018, s. 51). Positivismen kännetecknas främst av dess användning av kvantitativa metoder för att förklara samband mellan variabler och strävan efter objektiv och säker kunskap snarare än att hantera komplexitet (Alvesson & Skoldberg, 2017, s. 27-29). Ett grundläggande antagande inom positivism är att en objektiv verklighet existerar oberoende av mänskligt beteende och inte formad av det mänskliga sinnet (Crossan, 2003, s. 50; Weber, 2004, s. 5).

Det andra synsättet är interpretivism, där fokus ligger på studiet av interaktionen mellan människor och hur de tolkar vad som utgör kunskap (Bryman & Bell, 2015, s. 16). I detta synsätt betraktas inte människor som separata från den observerade verkligheten (Weber, 2004, s. 5). Detta innebär att kunskap inte kan förstås utan att även tolka den, där människor tolkar och formar sociala fenomen genom språket (Bryman & Bell, 2005, s. 169). I interpretivism erkänns dessa subjektiva betydelser och undvika att förtränga eller förändra dem till något annat. Istället används dessa betydelser som grund för att bygga teorier och förståelse av de studerade fenomenen (Goldkuhl, 2012, s. 137-138). Denna syn skiljer sig från de atomistiska metoder som används inom kvantitativ forskning och fokuserar istället på att uppnå djupare förståelse för de sociala fenomen, vilket vanligtvis är associerat med kvalitativ forskning (Wainwright & Forbes, 2000, s. 265).

Denna studie är grundad i interpretivism, vilket innebär att fokus ligger på en kvalitativ ansats där inget mäts kvantitativt och ingen objektiv sanning eftersträvas. Istället är språket och social interaktion centralt för att förstå hur AI konstrueras och uppfattas. Genom att analysera diskursen om AI- de språkliga och sociala strukturerna i kontexten- byggs och tolkas dessa diskurser med teori. Genom att göra detta kan jag utforska hur AI uppfattas som något mer än bara en teknologisk apparat, och hur dokumentens subjektiva betydelser likaså formar vår förståelse av AI.

4.2 Metodologiska riktlinjer

4.2.1 Kvalitativ metod

Kvalitativ analys är främst inriktad på att beskriva varför och hur något sker, och den möjliggör också en undersökning av processer över tid när olika situationella detaljer utvecklas (Gephart, 2004, s. 455). Denna metod är i grunden tolkande och konstruktionistisk (Bryman, 2018, s. 454), vilket gör det möjligt att uppnå en djupare förståelse för sociala relationer och olika termers betydelser (Ahrne & Svensson, 2013, s. 13). Till skillnad från den kvantitativa metoden, betonar inte kvalitativa aspekter såsom hur *mycket*, hur *länge* eller hur *ofta* något inträffar. Istället fokuserar den på att observera att fenomenet existerar, hur det fungerar och i vilka sammanhang det uppstår (Ahrne & Svensson, 2013 s. 12). Resultatet bör därför inte generaliseras för att gälla en bredare population eller appliceras på andra sociala sammanhang eller individer. Istället strävar man efter att generalisera resultaten av den kvalitativa forskningen till teorin. Detta tillvägagångssätt är vanligt förekommande vid en subjektivistisk syn på verkligheten.

I denna studie tillämpas en kvalitativ metod för att undersöka *hur* AI konstrueras diskursivt och för att uppnå en djupare förståelse av den diskursiva konstruktionens inverkan på AI. Diskursbegreppet kan vara komplext, vilket bland annat motiverar behovet av en fördjupad analys. Studien syftar till att förstå den icke-objektiva synen på AI och hur denna syn formas genom språklig interaktion i den specifika kontexten. Eftersom målet inte är att generalisera resultatet till andra sammanhang, vare sig stora eller små, fokuserar studien på en noggran analys av de valda citaten och texterna. Metoden möjliggör även flexibilitet och anpassning, vilket är av ögnade för att hantera den rika data som dokumenten genererar under forskningsprocessen.

4.2.2 Abduktiv ansats

Det metodiska tillvägagångssättet brukar vanligtvis kategoriseras i tre typer: induktiv, deduktiv eller abduktiv metod för datainsamling (Saunders m.fl., 2012, s. 144-145). Induktion bygger på empiri (Thurén, 2007, s. 22), vilket innebär processen att observera ett fenomen eller undersöka ett ämne, varifrån teorier kommer att framträda (Hyde, 2000, s. 83). Detta innebär att begrepp och teman härleds från insamlad data och genom tolkningar (Thomas, 2006, s. 238), där generella slutsatser dras från specifika observationer. Deduktion, i motsats till induktion, utgår från redan befintliga teoretiska ramverk och strävar efter att

generalisera mer specifika slutsatser. Syftet med deduktion är att förklara och identifiera orsakssamband mellan olika begrepp genom att utveckla hypoteser eller påståenden (Saunders, 2012, s. 145), där slutsatser dras från allmänna regler till specifika fall. Deduktionens giltighet beror dock inte på om premisserna är sanna eller falska; så länge premisserna överensstämmer med slutsatsen är den logisk. Logiken i deduktion bygger på sammanhängande resonemang och behöver därmed nödvändigtvis inte överensstämma med verkligheten (Thurén, 2007, s. 27). Den abduktiva ansatsen kombinerar de två genom en fram- och tillbaka- process mellan teori data (Suddaby, 2006, s. 639), som syftar till förädla teorier snarare än att generera nya (Dubois & Gadde, 2002, s. 559). Den pendlar mellan teori och empiri, vilket möjliggör förståelsen av de kontexter och aktörer som studeras att växa successivt fram (Bryman, 2018, s. 478). I abduktiv ansats interagerar teori och empiri, vilket möjliggör förfiningar av teorin. Genom att kombinera analys av empiri med studier av teori, leder abduktionen till djupare förståelse av det utforskade ämnet (Alvesson & Sköldberg, 2008).

Denna studie har antagit en abduktiv ansats. I det ursprungliga skedet används en induktiv ansats för att förstå AI inom offentlig sektor, medan diskursbegreppet bara var en preliminär tanke. När studien fortskred visade materialet och förståelsen av den sociala verkligheten att diskursbegreppet var relevant, vilket ledde till en förändring av perspektiv och avgränsning på materialet. Det fanns emellertid ingen fördefinierad hypotes eller teoretiskt ramverk som skulle testas, vilket uteslöt en deduktiv ansats. Samtidigt började det teoretiska ramverket och förståelsen av den sociala verkligheten i dokumenten snabbt påverka tillvägagångssättet gentemot materialet, vilket inte heller stämde överens med den induktiva ansatsen. Studie har därmed antagit en abduktiv ansats, där det finns en iterativ process mellan data och teori. Diskursbegreppet har vidare förtydligats och förfinats genom ökad förståelse för exempelvis subjekspositioner. Detta innebär att studien är dynamisk och anpassar sig till ny information och insikter som uppstått under forskningsprocessen. Genom att kontinuerligt omvärdera och justera våra antaganden och teorier kunde jag bättre fånga och förstå dynamiken i AI-diskursen.

4.3 Specifika tekniker för språkanalys

Jørgensen & Phillips (2020) skriver hur man kan skapa sitt eget paket genom att kombinera element från flera olika diskursanalytiska perspektiv (s. 10). Ett sådant perspektiv är den kritiska diskursanalysen, som utgör en egen inriktning inom diskursanalysen.

Den kritiska diskursanalysen skiljer sig från traditionell diskursanalys genom att i högre grad använda lingvistiska verktyg, språkverktyg, i analysen (Bergström & Boréus, 2005). Detta möjliggör användningen av mer konkreta verktyg för att komplettera diskursanalysen.

Både diskursanalys och kritiska diskursanalys är nära kopplade till språkvetenskapen genom att de betonar språkets roll som ett maktmedel (Boréus & Bergström, 2018, s. 306). Dock kan den kritiska diskursanalysen, genom sitt kritiska språkmedvetande, ge en ännu djupare förståelse för hur sociala fenomen eller makt konstrueras genom diskurser (Hornscheidt & Landqvist, s. 89), i interaktion på specifika platser (Jørgensen & Phillips, 2020, s. 68). Detta innebär att jag genom denna metod kan få en fördjupad förklaring varför och hur AI konstrueras diskursivt på ett visst sätt. Den kritiska diskursanalysen är också kritisk i sitt förhållningssätt till språk som ett maktmedel och kan därför vara användbart för att belysa ojämlika maktrelationer (Jørgensen & Phillips, 2020, s. 69). Eftersom syftet bland annat är att studera diskurser och konstruktioner rörande AI i relation till aktörer och ansvar kan detta vara en användbar metod för att belysa olika maktförhållanden.

4.3.1 Kritisk diskursanalys: 3-modell

Fairclough (1992) har skapat en 3D-modell med tre dimensioner för att analysera samhälle och kommunikation. Detta ramverk används för att utforska olika aspekter av maktrelationer och hur de formas och bibehålls. Dessa är text, diskursiv praktik och social praktik.

Text (tal, skrift eller bild): formella drag (inklusive ordval och grammatik) som skall uppmärksammas i materialet. Interaktionell kontroll (förhållanden mellan talare; inklusive, vem fastställer dagordningen i ett samtal (Fairclough, 1992a:152 ff); etos (hur konstrueras identiteter genom språk och kroppsliga drag (Fairclough, 1992s:169 ff), metaforer (194 ff), ordval (185 f), och grammatik (158 ff., 169 ff; Jørgensen & Philips, 2020, s. 87).

Diskursiv praktik omfattar både produktions- och konsumtionsprocessen. Till exempel undersöks det hur en författare använder redan existerande diskurser för att skapa en text, och hur textmottagaren använder rådande diskurser vid konsumtion och tolkning av texten. Det som skrivs i ett visst sammanhang kan påverka diskursordningen på så sätt att den diskursiva praktiken antingen reproducerar eller omstrukturerar den rådande diskursordningen.

Social praktik involverar att koppla diskursiva handlingar till bredare strukturer, såsom samhällsförhållanden som den diskursiva praktiken är del av. Fairclough förklarar att diskursen är en central del av sociala strukturer. Det innebär att diskursen befinner sig i ett dialektiskt förhållande med andra sociala former. Fairclough bedömer att social struktur både kan ses som de sociala förhållanden både i samhället i stort och inom specifika institutioner.

I min studie tillämpas dimensionen text på grund av fokus på att analysera specifika dokument och deras språkliga innehåll för att förstå hur AI konstrueras diskursivt. Eftersom studiens syfte är att utforska den diskursiva konstruktionen av AI är det viktigt att noggrant undersöka textens formella drag, som ordval, för att förstå hur AI presenteras och tolkas i olika kontexter. Genom att koncentrera mig på textanalys kan jag effektivt undersöka hur maktrelationer och identiteter konstrueras i dokumenten utan inledningsvis blanda in de mer omfattande processerna av diskursiv praktik och social praktik, även om alla dessa tre dimensioner arbetar och är beroende av varandra (Jørgensen & Phillips, 2020, s. 74). Trots att det är fokus ligger på textanalysen är det värt att notera ett textanalysverktygen också kan ge insikter i hur diskurserna är kopplade till bredare sociala och diskursiva praktiker. Textens analysverktyg presenteras här nedan.

4.3.2 Analysverktyg

Textanalys innebär en noggrann och systematisk process där forskaren fokuserar på hur språket uppbyggnad skapar diskurser. Det handlar om att analysera textens formella drag, såsom ordval och grammatik, för att förstå hur dessa skapar och upprätthåller diskurser (Fairclough). Detta tillvägagångssättet stämmer överens med diskursanalysens syfte, som är att undersöka hur diskurser konstrueras i texten, snarare än att leta efter en "egentlig" mening bakom orden (Potter och Wetherell, 1987). Det handlar också om att utforska vilka sociala konsekvenser olika framställningar i verkligheten kan ha (Jørgensen & Phillips, 2020). Till exempel kan diskursen om AI påverka hur vi föreställer oss AI, hur vi förhåller oss till AI, eller hur diskursen tilldelar människor olika subjektpositioner med specifika krav.

I denna studie används analysverktygen: *transitivitet, modalitet, intertextualitet och interdiskursivitet*.

Transitivitet handlar om hur händelser och processer förbinds (eller inte förbinds) med subjekt och objekt. Det handlar om att kartlägga de ideologiska konsekvenser som olika framställningsformer kan ha. Detta innebär att vissa satser kan ha passiv form, vilket utelämnar *agency*, och får händelser att framstå som ett slags naturfenomen det vill säga något som bara sker utan en aktör. En sådan satskonstruktion fräntar agenten ansvar genom att lägga vikt vid effekterna och bortse från de handlingar och processer som ledde fram till dem (Jørgensen & Phillips, s. 87).

Modalitet avser hur en talare uttrycker graden av instämmande, eller affinitet, i ett påstående. Detta är ett sätt att skapa den sociala verkligheten och positionera både talaren och lyssnare i förhållande till det som sägs. Modalitet kan påverka hur diskursen konstruerar sociala relationer och betydelsesystem genom att styra hur maktrelationer och auktoritet uppfattas, samt påverka vår tolkning och acceptans av olika fenomen. Modalitet delas upp i "hög affinitet" och "låg affinitet". Till exempel, om en sats säger "autonomation är viktigt", uttrycks en hög affinitet, medan "autonomation är inte viktigt, uttrycker låg affinitet. Det finns också olika grader av affinitet, såsom "till viss del" eller "möjligtvis", som kan indikera graden av osäkerhet eller övertygelse i ett påstående. Dessa grader av affinitet kan avslöja satsens sanning (Jørgensen & Phillips, 2020, s. 87-88). Modalitet kan även vara subjektiv eller objektiv. Till exempel "jag misstänker" representerar en subjektiv modalitet där talarens personliga åsikt eller känsla framhävs, medan "teknologi är viktigt" uttrycker en objektiv modalitet som presenterar påståendet som något allmänt accepterat eller vedertaget utan att specificera någon särskild ståndpunkt. Objektiv modalitet brukar oftast vara kopplad till någon form av makt (Jørgensen & Phillips, 2000). Förklaringen till detta kan vara att texten normaliserar vissa normer. Genom att framställa vissa påståenden som objektiva sanningar, framstår dessa uppfattningar som självklarheter. Detta kan i sin tur stödja eller förstärka befintliga maktpositioner eller maktstrukturer, eftersom det etablerar vissa normer som naturliga och självklara.

Intertextualitet hänvisar till hur en text inkorporerar element från andra texter. Ett exempel är den manifesta intertextualiteten, vilket innebär det explicit uttryckta som bygger på andra texter (Jørgensen & Phillips, 2020, s. 88). Detta innebär att alla texter och även diskurserna

bygger på och påverkar varandra (Fairclough, 1992), vilket betyder att en text inte produceras från ett blankt blad utan snarare är en del av ett mönster av befintliga diskurser.

Interdiskursivitet är en form av intertextualitet som innebär att olika diskurser inom en diskursordning samverkar. Genom att identifiera de diskurser som är närvarande i ett sammanhang går det att synliggöra dominans (Jørgensen & Philips, 2020, s. 77). Detta innebär att en viss diskurs inte existerar isolerat, utan påverkas och förankras i andra diskurser som är närvarande i det sociala sammanhanget. Detta innebär att diskurser är dynamiska, och kan hämta element från andra diskurser för att skapa eller förstärka betydelser.

4.4 Materialinsamling och urvalsprocessen

Det valda materialet omfattar dokument på både EU-nivå och nationell nivå. På EU-nivå är det dokument från Europeiska kommissionen, medan det på nationell nivå är regeringsdokument.

Tre policydokument från Europeiska kommissionen har valts. Dessa dokument beskrivs som strategier och riktlinjer för Europas engagemang inom området artificiell intelligens (AI). De har valts eftersom de är sammankopplade och bygger på varandra. De är ordnade i kronologisk ordning enligt årtalet då de publicerades.

Dokument 1: EU-kommissionen. *AI-strategi: Artificiell intelligens för Europa* (25 april 2018)

Dokument 2: EU-kommissionen. *En samordnad plan om artificiell intelligens* (Europeiska kommissionen, 7 december 2018).

Dokument 3: High-level expert group on artificiell intelligens- Policy and investment recommendation for trustworthy AI. *Europeiska kommissionen, 26 juni 2019*).

Dokument 4: Vitbok. Om Artificiell intelligens- *En EU-strategi för spetskompetens och förtroende* (Europeiska kommissionen, 19 februari 2020).

På nationell nivå har fem dokument valts. Dokumenten på nationell nivå ger en överblick över Sveriges strategi, riktlinjer och åtgärder för att främja artificiell intelligens. Dessa dokument ger en förståelse för regeringens riktning för AI. Deras betydelse förstärks av att de

kompletterar de strategiska riktlinjerna från Europeiska kommissionen på EU-nivå, vilket ger en bredare förståelse för de nationella initiativ inom området AI.

Dokument 1: Regeringskansliet. Inriktningsdokument- *Nationell inriktning för artificiell intelligens* (Regeringskansliet, 12 februari 2018).

Dokument 2: Främja den offentliga förvaltningens förmåga att använda AI. Delrapport i regeringsuppdraget. DIGG. 2019

Dokument 3: Regeringskansliet. Infrastrukturdepartementet- *Digital strategi, AI-vitbok och datastrategi* (Regeringskansliet, 19 mars 2020).

Dokument 4: Regeringen. Infrastrukturdepartementet - *Uppdrag att främja offentlig förvaltnings förmåga att använda artificiell intelligens* (Regeringen, 17 juni 2021).

Dokument 5: Regeringen. Kommittédirektiv- *Förstärkt AI-förmåga i Sverige* (Regeringen, 7 december 2023).

4.4.1 Bearbetning och analys av empiri

Innan jag påbörjade bearbetningen av materialet blev jag förtrogen med innehållet. Eftersom mitt intresse inte rör den tekniska aspekten av AI, kunde jag sortera bort information som inte är relevant för studiens fokus. Bearbetning av materialet skedde med en betoning på överblickbarhet, vilket är avgörande i kvalitativa studier där mängden data inte är det primära, utan snarare den djupgående förståelse av materialets innebörd. Vid urval av material stötte jag på *representationsproblemet*, det vill säga omöjligheten att “visa allt”, samt kaos problemet med överskådlighet och oordning (Ahrne & Svensson, s. 194). Urvalet grundades inte enbart på studiens syfte och forskningsfrågor, utan även på dess teoretiska utgångspunkter och analysverktyg.

Diskursanalysen tillämpades på ett liknande sätt som tematisk analys genom att identifiera mönster i texterna.

1. Intertextualitet: Denna metod fokuserar på det manifesta innehållet- det som explicit och konkret uttrycks i dokumenten. Jag undersökte vilka likheter som kan ses mellan de olika dokumenten och vad som upprepas. Detta hjälpte till att identifiera återkommande teman och referenser som binder samman dokumenten.
2. Interdiskursivitet: Genom att analysera hur olika diskurser inom dokumenten samverkar, har jag fördjupat mig i hur AI definieras bortom den tekniska definitionen.

Jag har undersökt vad som återkommer och relateras till AI i olika dokument för att förstå hur AI konstrueras i olika sammanhang.

3. Aktörer: Jag identifierade och analyserade vilka aktörer som är närvarande i dokumenten. Detta hjälper till att förstå vilken roll dessa aktörer spelar i konstruktionen av diskursen kring AI.

Jag har således försökt att bearbeta och analysera materialet systematiskt sätt för att upprätthålla studiens fokus och omfång. Genom att fokusera på de mest relevanta och väsentliga delarna av texterna har jag kategoriserat och organiserat materialet för att underlätta analysen. Detta inkluderade att skapa olika kategorier där liknande meningar, ordval och teman samlades, samtidigt som jag strävade efter att lyfta nyansering.

5. Resultatanalys

Detta avsnitt är uppdelat i 3 huvuddelar.

Den första huvuddelen berör AI-diskursen på EU- och nationell nivå. Denna delen är vidare uppdelad i hur två framträdande diskurser konstrueras i de olika dokumenten.

Den andra huvuddelen berör aktörskap och ansvar på EU-nivå och nationell nivå. Den tredje huvuddelen utgörs av en sammanfattning.

5.1 AI- den diskursiva konstruktionen

De olika dokumenten från Europeiska kommissionen och Regeringen har analyserats med hjälp av analysverktygen modalitet, transitivitet och socialkonstruktivism. Resultatet visar hur AI diskursivt framställs som ett oundvikligt positivt framtida fenomen.

5.1.1 AI som framtidsstyrning

The approach to AI described in this document shows the way forward and highlights the need to join forces at European level, to ensure that all Europeans are part of the digital transformation [...] (Europeiska kommissionen, 25 april, 2018, s. 19).

Europeiska kommissionen beskriver sitt tillvägagångssätt för AI som den rätta vägen framåt och betonar behovet av ett europeiskt samarbete för att säkerställa att alla européer deltar i den digitala transformationen. Uttrycken “shows the way forward” och “highlights the need” använder en hög grad modalitet för att framhäva att den angivna vägen är den självklara lösningen och den mest korrekta riktningen. “Shows the way forward” antyder att denna väg är den mest lämpliga och önskvärda för framtiden. “Highlights the need” förstärker denna normativitet genom att uttrycka en modalitet av nödvändighet, snarare än att man föreslår. Detta kan tolkas som att dokumentet framhäver behovet av att vidta specifika åtgärder med en självsäkerhet som kan betraktas som ett krav eller plikt. Denna betoning signalerar att det inte bara är viktigt att följa den angivna vägen, utan att det också är den självklara vägen framåt. På så sätt kan detta skapa en uppfattning om att det finns en tydlig väg för AI och att det är nödvändigt för alla européer att följa denna väg för att vara den del av denna transformation. Sanningen som konstrueras genom kommissionens policy bygger på en diskurs som framhäver den europeiska vägen som den enda möjliga och önskvärda för

framtiden. Genom att uttrycka hög modalitet etablerar EU en sanning där deras policy framstår som den absoluta normen för hur AI bör hanteras och utvecklas. Denna konstruktiva sanning formar inte bara vad som anses som legitimt utan också vad som betraktas som rimligt och möjligt (Foucault, 1980) inom AI. Genom att sätta denna norm etablerar EU en diskurs där alternativa perspektiv och tillvägagångssätt marginaliseras eller underordnas. På så sätt blir EU:s policy inte bara ett förslag utan en del av en sanningsregim som styr hur AI-politik uppfattas och implementeras.

Uttrycket “the digital transformation” i bestämd form antyder en omfattande och grundläggande förändring som förväntas bli central i framtiden. Genom att använda bestämd form framhävs denna transformation som en unik och oundviklig process. Detta skapar en uppfattning om att AI:s roll som en framtidskraft inte bara är betydande utan också absolut och självklar. Dokumentet från Europeiska kommissionen understryker att AI är en dominerande kraft som kräver att alla européer anpassar sig till denna digitala transformationen, snarare än att AI skulle anpassa sig till oss. Genom att beskriva AI på detta sätt framhävs den som en starkare drivkraft än mänskliga beslut, vilket reflekterar en syn där AI ses som den övergripande och styrande kraft.

Från ett socialkonstruktivistisk perspektiv innebär detta att vår förståelse av AI konstrueras genom sociala och politiska diskurser. I detta dokument presenteras AI snarare som en framtida given (Burr, 1995) kraft som vi måste anpassa oss till, snarare än något som är en del av vår befintliga verklighet. Denna framställning av AI framställs istället som en oberoende agent men en nästan deterministisk essens (WB, s. 13), som vi måste förhålla oss till, snarare än en social konstruktion med mänsklig påverkan.

A Recommendation was also adopted on key competences for lifelong learning [...] in science, technology, engineering, and mathematics, digital competences, entrepreneurship and creativity (Europeiska kommissionen, 25 april, 2018, s. 11)

Europeiska kommissionen framför hur den snabba teknologiska utvecklingen omformar arbetslivet och ställer krav på nya färdigheter. Detta innebär att många arbetstagare behöver vidareutbilda sig, vilket gör “livslångt lärande” avgörande. Uttrycket “livslångt” indikerar, likt ovan, att AI är en permanent del av vår framtid. Sanningen som förmedlas är att AI kommer att vara en konstant och betydande kraft framöver.

Dock bör det påpekas att, till skillnad från tidigare citat som uttrycker en tydligare kravställning, framhävs AI här i form av en rekommendation snarare än ett krav. Trots att rekommendation inte är tvingande, kan den fortfarande upplevas som nödvändig. Genom att beskriva AI:s roll i termer av "livslångt lärande" och dess omfattande påverkan på samhället, signalerar dess betydelse på ett sätt som kan skapa en känsla av press för individen att anpassa sig.

Hall & Löfgren (2006) beskriver hur diskurser fungerar som systematiska representationer med normerande ambitioner, vilket skapar vedertagna kategoriseringar som påverkar hur problem och lösningar definieras i policyprocesser (s. 66-67). I det aktuella citatet framställs AI som en betydande och nästan övermäktig kraft i vår framtid, vilket antyder att vi måste anpassa oss genom livslångt lärande. Här kan vi se hur diskursen om AI inte bara beskriver en "framtida verklighet" utan även aktivt formar den. Genom att framhäva AI som en central och dominerande kraft, skapas en normativ standard som inte bara beskriver vår verklighet, utan aktivt styr och formar den. Lösningen som föreslås - livslångt lärande - blir ett verktyg för att anpassa sig till denna kraft, vilket visar hur denna diskurs har normerande ambitioner som kan påverka våra uppfattningar och handlingar. På så sätt kan denna diskurs skapa en känsla av maktlöshet eftersom det enda man kan göra är att acceptera och anpassa sig.

*Like the steam engine or electricity in the past, AI is transforming the world
(Europeiska kommissionen, 6 december, 2018, s. 1).*

Uttrycket "AI is transforming the world" exemplifierar hur transitivitet kan användas för att framhäva AI som en egen aktiv agent i denna process. I denna konstruktion är AI den aktiva aktören som utför handlingen, det vill säga att transformera, medan världen framställs som den passiva mottagaren av denna transformation. Genom att beskriva AI på detta sätt kan det skapas en uppfattning om att AI är ett slags naturfenomen som genomför förändringar oberoende av mänsklig inblandning (Jørgensen & Phillips, s. 87).. Detta kan dölja den mänskliga agentens roll i att påverka AI:s existens. Genom att använda denna representation i dokumentet utelämnas det mänskliga agentens roll, vilket kan skapa en uppfattning om att vi inte kan styra om AI stannar kvar eller inte (Jørgensen & Phillips, s. 87). Vidare är modaliteten stark. Genom att skriva AI "is" transforming the world, så är det ett uttryck för att AI kommer göra det snarare än en fråga om AI kan göra det.

Jämförelse med ångmaskinen och elektriciteten placerar AI inom en tradition av teknologiska revolutioner som historiskt sett haft djupgående effekter. Genom att dra paralleller till dessa tidigare teknologier, förstärks AI:s position som en självklar och nödvändig del av teknologisk utveckling. Enligt Foucault (1992) är en av premisserna för att ett objekt ska existera och förbli relevant genom historiska förutsättningar. Genom att likställa AI med tidigare historiska förutsättningar förstärks denna uppfattning om AI som en del av framtiden. Socialkonstruktivismen betraktar teknologi utifrån en icke-deterministisk syn (WB, S. 58). Detta innebär att teknologin, inklusive AI, inte är något som är förutbestämt eller agerar på egen hand som ett naturfenomen. Istället är teknologi något som skapas och förstås genom mänsklig diskurs och handling. Diskursen i detta fall beskriver AI som en självgående förändringskraft, men enligt socialkonstruktivismen är inte teknologin en objektiv sanning, snarare något som konstrueras socialt. Därmed framhäver diskursen en bild av AI som en fundamental och autonom kraft, vilket kan dölja den roll som mänskliga och sociala beslut kan ha.

2018 publicerade regeringskansliet ett dokument med en nationell inriktning för artificiell intelligens med följande beskrivning:

*Ett digitalt teknikområde som utvecklas snabbt är artificiell intelligens
(Regeringskansliet, 2018)*

*Den snabba utvecklingen inom AI skapar ett ökat behov av livslångt lärande
(Regeringskansliet, 2018, s. 6).*

I likhet med dokumenten från Europeiska kommissionen framträder en diskurs om AI som en framtidskraft i dokumentet från Regeringskansliet. Texten understryker att AI "utvecklas" snabbt, snarare än "som utvecklas" snabbt. Uttryck "som utvecklas" snabbt ger vidare en hög modalitet som indikerar en självsäkerhet om att AI:s utveckling både är aktuell och oundviklig. Denna modalitet ger en känsla av brådska och nödvändighet, där orden "snabb" och ökat behov av "livslångt lärande" understryker att anpassning till AI är en pågående och brådskande process.

5.1.2 En utopisk diskurs: AI som den allsmäktige

As digital technology becomes an ever more central part of every aspect of people's lives, people should be able to trust it (Europeiska kommissionen, 19 februari 2020, s. 1).

Citatet ovan använder modaliteten "bör" för att uttrycka en normativ förväntan. Detta antyder att det är önskvärt och nästan nödvändigt att människor har tillit till digital teknologi, särskilt eftersom den blir allt mer central i våra liv. Uttrycket "allt vanligare" pekar på en gradvis ökning i teknikens närvaro, medan "central" förstärker teknologins betydelse och integration i våra liv. Genom att beskriva teknologi som "central" i alla aspekter av våra liv, framhäver texten dess dominerande roll, vilket kan leda till att denna normalitet blir en självklart del av vår uppfattning om vad som är accepterat och nödvändigt i samhället.

Enligt Hall & Löfgren (2006) formar diskurser inte bara vår verklighet utan skapar också normer och förväntningar. Här skapas en diskurs där tillit till digital teknologin framstår som en naturlig och oundviklig följd av teknikens allt mer centrala roll. Genom att använda termen "bör" för att beskriva tillit förstärks uppfattningen om att detta är den korrekta och önskvärda attityden gentemot teknologi. Diskursen om teknologi som central och nödvändig kan styr vår acceptans och omfamnande av teknologi, vilket kan bidra till att bli en förväntad del av vår livsstil.

AI is helping us to solve some of the world's biggest challenges: from treating chronic diseases or reducing fatality rates in traffic accidents to fighting climate change and anticipating cybersecurity threats (Europeiska kommissionen, 25 april, 2018, s. 1).

Artificial Intelligence is developing fast. It will change our lives by improving healthcare (e.g. making diagnosis more precise, enabling better prevention of diseases), increasing the efficiency of farming, contributing to climate change mitigation and adaptation, improving the efficiency of production systems through predictive maintenance, increasing the security of Europeans, and in many other ways that we can only begin to imagine (Europeiska kommissionen, 19 februari 2020, s. 1)

I det första citatet beskriver Europeiska kommissionen hur AI är en avgörande kraft för att lösa stora globala problem. I detta sammanhang är det inte vi som hjälper att lösa världens utmaningar med hjälp av AI; snarare är det AI som hjälper oss att lösa världens utmaningar. AI beskrivs inte bara som ett verktyg eller en teknik utan som en fundamental aktör som bidrar till att lösa betydande globala utmaningar. Denna framställning kan liknas vid en utopisk diskurs där AI framställs som en allsmäktig kraft och en ideal lösning på globala problem. Genom att beskriva AI som något enastående och oerhört storslaget skapas en bild av teknologin som en ideal lösning på globala problem, vilket kan påverka allmänhetens syn och förväntningar på dess framtida roll. AI framställs inte bara som kraftfull och positiv, utan som en nästan gudomlig agent med en överlägsen förmåga att förändra vår värld.

I det andra citatet beskrivs förändringen som mer än bara en möjlighet; det presenteras som en obeveklig realitet som vi måste förhålla oss till. Beskrivningen kring AI skapar en framtidsbild där förändringen inte är en osäker möjlighet utan en given, oundviklig verklighet. Det är inte en fråga om vi människor väljer att låta AI förändra våra liv; det är snarare en fråga om hur vi väljer att hantera denna oundvikliga omvälvning. Modaliteten i detta sammanhang handlar inte om en hypotetisk möjlighet utan om en säkerhet om att förändringen kommer att ske, *it will change*. Det är genom att förstå denna modalitet som vi kan börja forma våra reaktioner och förbereda oss för den kommande omvandlingen, vilket kan liknas vid en diskurs sanning om AI som ostoppar agent. Här är dock inte den “diskursiva sanningen” en absolut och förändrad verklighet (Burr, 1995) utan en socialt konstruerad uppfattning formad av diskurser som presenterar AI:s påverkan som obestridlig och oundviklig.

Utvecklingen av AI har geopolitisk betydelse och kommer att påverka Sveriges säkerhet och internationella samarbeten (Kommittédirektiv, 2023, s. 3)

Artificiell intelligens (AI) är en teknologi som har potential att revolutionera många aspekter av vårt samhälle, från hälsovård och utbildning till transport och ekonomi (Regeringen, 2023, s. 1).

Båda citaten ovan framhäver AI som en betydande och inflytelserik teknologi. I det första citatet betonas AI:s geopolitiska betydelse och dess framtida påverkan på Sveriges säkerhet och internationella samarbeten. Uttrycket “kommer att påverka” antyder en stark förväntan

och visshet om AI:s framtida inverkan, vilket kan ge en känsla av nödvändighet och oundviklighet. Genom att använda modaliteten “kommer att” framhävs en säkerhet och bestämdhet kring AI:s framtida påverkan, vilket kan spegla en politisk och strategisk diskurs mot att förbereda och anpassa sig till dessa förändringar. Genom denna diskurs skapas en normativ förväntan om AI som en framtida viktig kraft.

I det andra citatet framhävs AI:s potential att revolutionera många aspekter av samhället. Här används uttrycket “som har” istället för “kan”, vilket förstärker uppfattningen om att AI redan är en etablerad teknologi med inneboende kraft att förändra olika sektorer. Detta skapar en bild av AI som en självklar och önskvärd komponent för framtida utveckling. Genom att lyfta fram AI:s potentiella påverkan interdiskursivitet på områden som hälsovård, utbildning, transport och ekonomi, framträder AI som en positiv och önskvärd teknologi som kan förbättra samhället på flera fronter. Framställningen här är starkt positiv och framåtblickande, vilket kan speglas i orden “revolutionera” och “många aspekter”.

5.2 Aktörsroller och ansvar

I detta avsnitt presenteras de olika aktörsrollerna och deras ansvar. De olika aktörsrollerna är Europeiska kommissionen, regeringen, expertgruppen AI HLEG, DIGG, Referensgruppen och Allmänheten. Resultatanalysen visar hur Europeiska konstruerar sig som den överordnade makten att styra och bestämma medan allmänheten konstrueras som passiva.

5.2.1 Europeiska kommissionen: Överordnade aktörer

År 2018 presenterade Europeiska kommissionen ett “europeiskt initiativ” rörande artificiell intelligens, där de betonade att “europeiska ledare har placerat AI högst upp på deras agenda med rubriken ”meddelande från kommissionen [...] till Europaparlamentet och medlemsstaterna (s. 1).

The European Union (EU) should have a coordinated approach to make the most of the opportunities offered by AI and to address the new challenges that it brings. The EU can lead the way in developing and using AI for good and for all, building on its values and its strengths. It can capitalize on: world-class researchers, labs and startups. The EU is also strong in robotics and has a world-leading industry. [...]. A wealth of industrial, research and public sector data [...] (Europeiska kommissionen, 2018, s. 2).

Ordet “initiativ” och formuleringen “från kommissionen till” betonar att det är Europeiska kommissionen som tar det första steget för att hantera AI. Genom att använda dess ord framhävs kommissionens överordnade roll som aktör och ledare. När det gäller vem som har AI på sin agenda nämns enbart “ledare” vilket troligen syftar på de högsta beslutsfattarna i Europa. Uttrycket “EU can lead” framhäver EU:s ambition att inta en ledande roll på den globala scenen när det kommer till AI. Dessa uttryck utstrålar en självsäker och optimistisk syn på EU:s möjligheter att vara en global föregångare och förstärker deras image som en kraftfull aktör med förmåga att leda och påverka.

Genom denna typ av diskurs positionerar sig Europeiska kommissionen som en ledare och överordnad makt som agerar genom att använda termerna “initiativ” och “kan leda”. För att en institution ska betraktas som legitim måste dess maktutövning dock stödjas av en solid grund av kunskap, vilket ger en legitim grund för dess existens (Börjesson & Rehn, 2009). Genom att betona “world-class researchers, labs and startups”, “strong in robotics”, “world-leading industry” och “a wealth of industrial, research and public sector” legitimerar kommissionen sig genom att visa att de kan dra nytta av dessa tillgångar. Genom den diskussionen kan deras roll förstärkas som en framstående global aktör inom AI. Med bakgrund i detta kan det tänkas att aktörsrollen som EU skapar är av en ledande roll, medan ansvaret är att övertyga genom diskursen.

5.2.2 Regeringen:

Liknande resonemang på nationell nivå från regeringen:

[...] Regeringen sett behov av att ta fram detta inriktningsdokument för AI Sverige. Dokumentets syfte är att peka ut en övergripande färdriktning för AI i Sverige och lägga en grund för kommande prioriteringar (Regeringen, 2018, s. 4).

Sverige som ledande forskningsnation, avancerad industrination och ambitiös världsnation bättre ska tillvarata möjligheterna och hantera riskerna med AI [...]
(Regeringen, 2020, s. 1)

I texten som refererar till regeringens dokument, framhävs flera viktiga aspekter av makt och legitimitet genom valda termer och uttryck. För det första, när regeringen uttrycker att de har “sett behov” av att skapa ett inriktningsdokument för AI Sverige signalerar detta en ledande roll och positionerar dem som den bestämmande aktören. Vidare beskriver dokumentet att

syftet är att peka ut en övergripande “färdriktning” och att “lägga en grund” för kommande prioriteringar. Dessa termer understryker regeringen roll som initiativtagare och vägledare. Genom dessa termer formuleras tydlig formulering att regeringen har den övergripande makten. Utöver att regeringen har den formella makten så förstärks synen på regeringen genom positiv interdiskursivitet. När regeringen beskriver Sverige som “ledande forskningsnation”, “avancerad industrination” och ambitiös världsnation”, kan detta utstråla en legitimitet där regeringen positioneras sig som en legitim aktör genom att knyta an till Sveriges framstående ställning på denna globala arenan. Dessa beskrivningar kan fungera som en form av legitimering genom att framhäva Sveriges etablerade status och kapacitet. Genom att framhålla att Sverige är “ledande”, “avancerad” och “ambitiös”, understryker regeringen sin trovärdighet för att få Sverige med på AI-båten. Samtidigt visar interdiskursiviteten hur det råder ett risktänk. Genom att lyfta risker (problem) och därefter peka på positiva förstärkningar (lösningar) kan regeringen positionera sig som ansvarstagande aktörer, vilket ytterligare kan förstärka deras trovärdighet.

5.2.3 Myndighetsorgan och experter

I enlighet med kommunikationen har Europeiska kommissionen uppdragit åt en high-level expert group on artificial intelligence, AI HLEG, att utarbeta etiska riktlinjer för tillförlitlig AI. Denna expertgrupp kommer även att föreslå policyrekommendationer angående investeringar och det reglerande ramverket kring AI (Europeiska kommissionen, 7 december 2018).

Så här skriver AI HLEG:

[...] this document contains our proposed Policy and Investment recommendations for Trustworthy AI, addressed to EU institutions and Member States. Building on our first deliverable, we put forward 33 recommendations that can guide Trustworthy AI [...]. Our recommendations focus on four main areas where we believe Trustworthy AI can help achieve a beneficial impact [...]. (Europeiska kommissionen, 26 juni 2019, s. 6).

Det framgår tydligt hur ansvaret kring AI fördelas mellan olika aktörer. Europeiska kommissionen, som står bakom dokumentet, spelar en central roll som den överordnade, med ord som “uppdragit åt”, vilket positionerar dem som den ledande institutionen bakom AI. Expertgruppen, som fungerar under kommissionens uppdrag, positioneras som experterna med ett kunskapsmässigt ansvar i fråga om AI:s etik och ramverk. Termerna som “our” och

“we believe” reflekterar hur det är experterna som har auktoriteten när det gäller frågor om tillförlitlig AI och policyutformning. Fördelningen av ansvar i dokumentet återspeglar en hierarkisk struktur där kommissionen har befogenhet att delegera uppgifter, medan expertgruppen har tilldelats ansvar för breda AI-frågor.

Likt Europeiska kommissionen har även regeringen valt att delegera ansvar rörande AI. Myndigheten för digital förvaltning (DIGG) har fått i uppdrag av regeringen att främja den offentliga förvaltningens förmåga att använda AI. (Regeringen, 2018, s. 2).

I uppdraget har DIGG valt att utgå från “tillförlitlig AI såsom det definierat av Europeiska kommissionens expertgrupp på hög nivå för AI-frågor AI HLEG” som ansvarat för de etiska riktlinjerna för tillförlitlig AI (DIGG, 2019, s. 2).

Så här står det om uppdraget:

Myndigheten för digital förvaltning (DIGG) har fått i uppdrag av regeringen att öka den offentliga förvaltningens förmåga att tillgängliggöra öppna data, bedriva öppen och datadriven innovation samt använda AI. DIGG ska rapportera underlaget för AI till Regeringskansliet och det är den delen av uppdraget som är föremål för aktuell rapport. Särskilt fokus ska läggas på säkerhet, inklusive god informationssäkerhet, sekretess och integritetsskydd (DIGG, 2019, s. 1).

Språket i texten visar en tydlig hierarkisk struktur där regeringen fungerar som den beslutsfattande makten och den som delegerar. Genom att använda termerna “uppdrag” och “rapportera” reflekterar texten en maktodynamik där regeringen har den överordnade och överkanade rollen.

Här kan vi se hur andra diskurser råder och dominerar i relation till AI-diskursen (Jørgensen & Philips, 2020, s.). Detta innebär att AI-diskursen är integrerad och påverkas av andra diskurser som också är närvarande i det sociala och politiska sammanhanget. Dessa integrerade diskurser kan vidare ha en påverkan på vilka roller och ansvar som formuleras och skapas. Interdiskursiviteten (Jørgensen & Phillips, 2020) visar på hur AI kopplas till ett innovativtänkande med fokus på öppna data, bedriva öppen och datadriven innovation. Samtidigt påvisas ett “risktänkande” med fokus på säkerhet, informationssäkerhet, sekretess och integritetsskydd. Här kan vi se hur andra diskurser råder och dominerar i relation till AI-diskursen. Detta innebär att AI-diskursen är integrerad och påverkas av andra diskurser som

också är närvarande i det sociala och politiska sammanhanget. Dessa integrerade diskurser kan vidare ha en påverkan på vilka roller och ansvar som formuleras och skapas. Härigenom tilldelas DIGG:s ansvar att både främja innovation samtidigt som den beaktar riskerna.

Vidare bör det dock påpekas, genom den intertextuella kedjan, att DIGG utgår från expertgruppen AI HLEG rörande de etiska riktlinjerna för tillförlitlig AI. Detta innebär att DIGG:s arbete inte sker i ett vakuum, utan är förankrat och påverkat av tidigare expertutlåtande. Den intertextuella kedjan visar hur DIGG inkorporerar och tillämpar den kunskap och de normer som AI HLEG har utvecklat, vilket speglar en hierarkisk struktur där AI HLEG fungerar som en ledande källa för expertis och riktlinjer. Genom att integrera AI HLEG i riktlinjer i sitt arbete, bidrar DIGG till en diskursiv kontinuitet där tidigare riktlinjer påverkar och formar det aktuella arbetet. Detta innebär att diskursen om tillförlitlig AI är dynamisk och kontinuerligt utvecklas genom referenser och uppbyggnader av tidigare dokument och expertutlåtanden.

I dokumentet från DIGG lyfts andra aktörer och expertis som haft en inverkan på utformningen av AI. DIGG skriver följande:

Inrättat en referensgrupp för datadriven innovation och AI i offentlig förvaltning, med nationell och internationell kompetens inom området, i syfte att löpande få stöd med en extern kvalitetssäkring av de analyser och handlingsplaner som tas fram. DIGG ansvarar för att utarbeta ändamålsenliga arbetsformer för denna kvalitetssäkring (DIGG, 2019, s. 2).

I referensgruppen ingår bland annat RISE, ett statligt forskningsinstitut, AI Innovation of Sweden, IT och Teknikföretagen samt Europeiska kommissionen Generaldirektorat (s. 83). Enligt dokumentet har DIGG tillsatt denna referensgrupp för att säkerställa kvaliteten på de analyser och handlingsplaner som tas fram. Referensgruppen beskrivs som bestående av aktörer med nationell och internationell kompetens. Detta innebär att gruppens medlemmar, såsom RISE och IT och Teknikföretagen, tilldelas rollen som experter med ansvar för att ge expertstöd och insikter inom områden innovation och ramverk. DIGG:s roll som den huvudsakliga myndighetsaktören innefattar ansvar för att utveckla och implementera arbetsformer som uppfyller de specifika krav och mål som ställs på AI-användning. Dessutom koordinerar DIGG mellan de olika aktörerna och säkerställer att deras arbete integreras. Medan referensgruppen bidrar med extern expertis och kvalitetssäkring, har DIGG

det övergripande ansvaret för att leda och organisera arbetet för att möta regeringens krav och mål för AI.

5.2.4 Allmänheten

Interdiskursiviteten i regeringsdokumentet kopplar AI till *utbildning, forskning, innovation* samt *ramverk* och *infrastruktur*. Enligt regeringen är detta “centrala förutsättningar” för att realisera AI (2018, s. 5). Utöver dessa områdena råder ett risktänkande i relation till AI, vilket regeringen beskriver på följande sätt:

Det finns utmaningar förknippade med AI som är av vikt för Sverige att hantera. AI kommer att påverka hur människor arbetar, när vissa arbetsuppgifter kan automatiseras och nya arbetsuppgifter växer fram. Det kan finnas oönskade eller oförutsedda konsekvenser av att använda AI som följd av vinklade eller manipulerade data, bristande transparens, missbruk eller fientlig användning. Det kan leda till diskriminering, minskad tillit, ekonomisk skada och påverkan på demokratins funktionssätt.

Regeringen beskriver hur AI kan påverka arbetsmarknaden, skapa nya arbetsuppgifter, och leda till oönskade konsekvenser av diskriminering, minskad tillit och påverkan på demokratin (Regeringen, 2018). Här framträder en diskurs om risk som kopplar AI till potentiella negativa effekter. Ordet “människorna” i texten ovan kan identifieras som de anställda inom offentlig förvaltning. Personer som kan diskrimineras kan tolkas som "medborgare" som kan påverkas av dessa konsekvenser. Genom denna diskurs placeras anställda och medborgare som passiva mottagare, som *påverkas*, snarare än aktiva deltagare som kan *påverka*.

Diskursen har förmågan att skapa både subjekt och de objekt genom de sätt vi talar om dem (Jørgensen & Phillips, 2020). I det aktuella fallet kopplas objektet AI till risk. Genom interpellationsprocessen, där språket konstruerar och tilldelar roller, har dokumentet skapat specifika subjektpositioner för medborgare och anställda. Dessa subjektpositioner framställs som passiva mottagare av risktänkandet som blir påverkade snarare än som aktiva aktörer som påverkar. Medborgarna och de anställda subjektifieras genom denna diskursiva konstruktion, vilket innebär att deras identiteter och roller formas av diskursen som framhäver dem som passiva subjekt. Diskursen är inte ett uttryck för ett subjekt som har en

enhetlig och självständig identitet, snarare en process där subjektet är decentraliserat och påverkas av olika diskurser (Foucault, 1972, s. 64). Detta innebär att hur medborgarna och de anställda definieras i dessa dokument påverkar hur de uppfattas och agerar. Denna process av subjektifiering innebär att deras självuppfattning och relation till AI formas av hur diskuterna utformar deras positioner och förväntningar. Som ett resultat kan medborgarna och de anställda uppfatta sig själva som passiva mottagare av AI. Diskursen fungerar således som ett uttryck för makt, där vissa aktörer ges mer inflytande än andra.

Intertextualitet visar liknande resonemang i dokument från Europeiska kommissionen:

By the end of the year, the Commission will work, as part of the existing European platform of national initiatives to digitise industry [...], exchange on the best way for governments to prepare Europeans for the AI transformation [...] (s. , 18, 25 april, 2018).

Enligt kommissionens dokument är det regeringen som har det uttalade ansvaret att "förbereda européerna" för AI transformationen. Detta indikerar att beslutet om AI:s införande är fastställt och inte öppet för diskussion. Medborgarna tilldelas en subjektposition som passiva subjekt som som är fränkopplade talan om AI. Istället är är deras ansvar att vara mottagare av det val som initierats av EU och den nationella regeringen. Denna diskurs visar hur medborgarna, i dessa dokument, framställs som reaktiva subjekt snarare än proaktiva aktörer i förhållande till AI på så sätt att de enbart kan reagera på händelser efter de har inträffat. Detta exemplifierar hur maktförhållanden påverkar hur subjekt uppfattas och definieras (Hall & Löfgren, 2006). I detta fall styr regeringen och EU besluten om AI, medan medborgarna framställs som passiva mottagare i dokumenten. Den diskursiva maktbalansen skapar en normativ föreställning där EU och regeringen framställs som legitima aktörer med rätt att besluta om AI medan medborgarna endast kan acceptera, motta och anpassa sig till denna förändring.

5.3 Sammanfattning

Resultatanalysen är uppdelad i två huvuddelar som belyser AI-diskursen på EU- och nationell nivå samt aktörsroller och ansvar.

Diskurserna kring AI som framträder i dokumentet från Europeiska kommissionen och den svenska regeringen visar på en stark framtidsorientering där AI framställs som en oundviklig och positiv förändringskraft. Europeiska kommissionen beskriver AI som en självklart del av den digitala transformationen och ett verktyg för att lösa globala utmaningar, med en hög grad modalitet och normativt språk som framhäver AI:s centrala roll. Regeringen speglar en liknande syn genom att framhäva AI:s snabba utveckling och nödvändighet av livslångt lärande. Diskursen kan ses som både en drivkraft för att anpassa sig till AI och som en framtidsvision där AI är en kraftfull och nästan utopisk lösning. På EU-nivå positionerar sig Europeiska kommissionen som en ledande aktör med ett ansvar att styra och övertyga medlemsländerna om vikten av AI, vilket det gör med hjälp av diskurs. Kommissionens framträdande roll legitimeras genom deras tillgång till resurser och expertis. På nationell nivå tar den svenska regeringen en ledande roll genom att formulera strategier och prioriteringar för AI, med ett särskilt fokus på Sverige framstående ställning och kapacitet. Myndigheter och experter, som AI HLEG och DIGG, har tilldelats ansvar för att främja AI-initiativ, där deras roller är tydligt hierarkiskt uppdelade och deras uppdrag är att säkerställa en tillförlitlig och etiska användning av AI. Det är värt att notera att allmänheten i denna diskurs framträder som passiva mottagare av AI-initiativ snarare än aktiva deltagare.

6. Diskussion och slutsats

I detta avsnitt presenteras den tidigare forskningen i relation till resultatanalysen, med en avslutande reflektion kring fortsatt forskning.

Schiff (2024) skriver hur den traditionella AI-policykontexten har betonat expertmedverkan. Han undersöker nu om det har skett ett paradigmskifte med ökat fokus på allmänhetens deltagande inom teknikens sociala och etiska dimensioner. Min studie visar att det fortfarande råder ett expertperspektiv i de olika dokumenten. Till exempel har AI HLEG och referensgruppen ett stort inflytande i policyutformningen.

En av studiens frågeställningar som besvaras är vilka aktörskap som skapas och vad för ansvar som formuleras. Jag har identifierat att allmänheten lyfts i ett dokument från regeringen och ett från den europeiska kommissionen. Resultatanalysen visar att allmänheten subjektifieras som passiva vars ansvar är att vara mottagare av ett "risktänkande". Detta risktänkandet är vad Schiff nämner som teknikens sociala och etiska dimensioner. Min studie utgår från en kvalitativ analys, och inte i vilken utsträckning allmänheten nämns, snarare hur allmänheten konstrueras och beskrivs. Resultatanalysen visar som nämnt allmänheten som passiva subjekt. Schiff utgår dock från den kvantitativa ansatsen för att påvisa allmänhetens roll i relation till mängd och utsträckning. Fyndet är att allmänhetens roll har en begränsad roll i relation till de etiska och sociala dimensioner. Detta kan förstärka bilden av medborgarna som passiva mottagare. Schiff förklarar att anledningen till denna begränsning kan bero på "signalstrategi" som innebär att man visar lyhördhet utan att behöva genomföra omfattande förändringar. Jag har dock i min studie mer fokuserat hur diskursen i policy har en makt att skapa och definiera olika subjekt. Härigenom blir *effekten* och *hur* i min studie viktigare än själva förklaringen till varför. Min studie visar dock hur politikerna har makten att definiera olika roller. Samtidigt har dokumenten genom diskursen en makt att definiera subjekten och vilka förväntningar och normer som tillkommer med detta. Härigenom kan en effekt skapas om hur medborgarna uppfattar sig själva. Detta innebär att policy och diskurser inte bara reflekterar utan också formar maktförhållanden och sociala normer.

Slutligen så bör det påpekas att min studie visar hur medborgarna görs passiva i relation till AI i den bemärkelse när det gäller AI som beslut. Detta innebär att medborgarna nästintill måste acceptera denna självklara framtida teknologi. Härigenom "skickas" medborgarna

automatiskt framåt till ett risktänkande. Förklaringen till varför medborgarna kopplas till ett risktänkande kan härigenom bero på själva signalstrategin. Detta kan härigenom förstärkas bilden av medborgarna som passiva på det sättet allmänheten inte riktigt har någon talan eller inflytande i AI-diskursen och på så vis sker inga omfattande förändringar. Allmänheten får ett formellt erkännande men inget reellt inflytande.

Roché (2021) påpekar att det råder brist på referenser till kön inom AI-etikdokumentation och identifierar en ojämlik delaktighet i denna diskurs, vilket resulterar i en maktobalans i den globala AI-diskursen. I min studie, som fokuserar på EU och Sverige, går det att observera ett ojämlikt inflytande och en maktobalans. I den kontext jag undersöker framträder en maktobalans i dokumentationen mellan allmänheten och de politiska aktörerna och experterna.

Malmberg och Trondal (2023) skriver hur Europeiska kommissionen använt idéstrategier för att främja en gemensam AI-policy i de nordiska länderna och uppnå en europeisk administrativ integration. De skriver hur Europeiska kommissionen använt övertygande diskurser, såsom betoning på ekonomisk tillväxt, innovation och säkerhet för att engagera AI HLEG. Genom att använda ideell makt har kommissionen också definierat både möjligheterna för policyrespons och innehåller i dessa policies.

De övertygande diskurser kan även påvisas i min studie. Utöver det synliga påpekande som ekonomisk tillväxt, innovation och säkerhet, visar min resultatanalys hur AI konstrueras som en framtidsbild, en oundviklig kraft. AI framställs vidare vid något gudliknande, som kommer lösa alla möjliga och tänkbara globala problem. Språket som konstrueras är av en säkerhet där man skriver i termer av "it will change".

Vidare nämner Malmberg och Trondal (2023) att Sveriges AI-politiska dokument är kortare jämfört med de som utfärdats av andra nordiska länder. De förklarar detta med att Sverige anses styra av EU:s AI-frågor och reagerat på initiativ snarare än djupgående strategier.

I min studie visar intertextualiteten och interdiskursiviteten på liknande diskurser mellan EU och nationell nivå när det gäller AI. Ett liknande tema hos båda är vikten av "livslångt lärande" i samband med AI, vilket betonas som centralt för att hantera den snabba teknologiska utvecklingen. Interdiskursiviteten visar också hur både EU och Sverige kopplar AI till ett riskorienterad diskurs vilket vi kan se i AI HLEG dokument samt DIGG:s.

Med tanke på detta förstärks bilden av att EU har använt ideell makt genom övertygande diskurser för att skapa en gemensam policy. Sveriges beslut att följa en liknande väg ses som ett exempel på hur EU:s AI-policy har påverkat nationell politik. Detta kan indikera att diskursen kring AI har en betydande påverkan på policyutvecklingen och att Sverige AI-politik kan betraktas som en nationell spegelbild av en europeisk AI-policy.

I likhet med Hall och Löfgren (2006) råder en liknande diskurs idag inom AI-politiken. Den visionära styrningen går att påvisa i min studie där AI framställs som något oundvikligt i framtiden. Diskursen bär dessutom på en makt att definiera roller och ansvar, vilket kan påverka hur allmänheten uppfattar sig själv.

I nuläget finns det en brist på omfattande forskning kring den diskursiva konstruktionen av AI på både EU- och nationell nivå. Med tanke på det stora antalet dokument som publicerats och den komplexitet dessa utgör, är det troligt att vissa relevanta aspekter har förbisetts. För att få en djupare förståelse av hur politik och policy på EU-nivå och nationell nivå formar diskursen om AI, behövs ytterligare forskning.

Referenslista

Ahrne, G., & Svensson, P. (2013). *Handbok i kvalitativa metoder*. Liber: Stockholm.

Boréus, K., & Bergström, G. (2018). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text och diskursanalys*. Studentlitteratur AB.

Alvesson, M., & Sköldberg, K. (2008). *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.

Brannick, T., & Coghlan, D. (2007). In defense of being “native”: The case for insider academic research. *Organizational research methods*, 10 (1), 59-74.

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Liber.

Bryman, A., & Bell, E. (2015). *Business research methods*. 4th edition. Oxford University Press: New York.

Burr, V. (1995). *An introduction to Social constructionism*. Routledge.

Börjesson, M. (2003). *Diskurser och konstruktioner: en sorts metodbok*. Lund: Studentlitteratur.

Daniel S. Schiff. (2024). *Framing contestation and public influencer on policymakers: evidence from US artificial intelligence policy discourse*. Policy and Society.

DIGG (2020). *Främja den offentliga förvaltningens förmåga att använda AI*. <https://www.digg.se/download/18.79c61f7c17db5871992f0ad/1647952779554/framja-den-offentliga-forvaltningens-formaga-att-anvanda-ai.pdf>

Dubois, A., & Gadde, L. (2002). *Systematic combining: an abductive approach to case research*. *Journal of Business Research*, 55 (7), 553-560.

Europakommissionen (2018). *Artificial intelligence for Europe* (COM(2018) 237 final). Publications Office of the European Union. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0237>

Europeiska kommissionen (2018). *Samordnad plan om artificiell intelligens* (COM(2018) 795 final). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018DC0795>

Europakommissionen. (2019). *Policy and investment recommendation for trustworthy AI*. High-level Expert Group.

Europeiska kommissionen (2020). *Vitbok om artificiell intelligens - en EU-strategi för spetskompetens och förtroende* (COM(2020) 65 final). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0065>

Fairclough, N (1992). *Discourse and text. Linguistic and intertextual analysis within discourse analysis*. Discourse & Society 3(2) S. 193-21.

Foucault, M. (1972). *Vetandets arkeologi*. Lund.

Foucault, M. (1980). *Truth and power I: Power/Knowledge. Selected interviews and other writing 1972-77*. Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf.

Gephart, R.P. (2004). From the editors: Qualitative research and the Academy of Management Journal. *Academy of Management Journal*, 47 (4), 454-462.

Goldkuhl, G. (2012). Pragmatism vs interpretivism in qualitative information systems research. *European Journal of Information Systems*, 21 (2).

Hall, P., & Löfgren, K. (2006). *Politisk styrning i praktiken*. Malmö: Liber.

Hornscheidt, L., & Landqvist, M. (2015). *Språk och Diskriminering*. Lund: Studentlitteratur.

Idevall Hagevall, K. (2016). *Språk och diskriminering i offentlig, medierad interaktion*. Uppsala University.

Johnson, P., & Duberley, J. (2000). *Understanding management research: An introduction to epistemology*. London: Sage.

Long, R. G., White, M. C., Friedman, W. H., & Brazeal, D. V. (2000). The qualitative versus quantitative research debate: A question of metaphorical assumptions? *International Journal of Value-Based Management*, 13 (2), 189-197.

Malmberg, M., & Trondal, J. (2023). *Discursive framing and organizational venues: mechanisms of artificial intelligence policy adoption*.
<https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/00208523211007533>

Molandet, J. (2003). *Vetenskapsteoretiska grunder: Historia och begrepp*. Lund: Studentlitteratur.

Potter, J., & Wetherell, M. (1987). *Discourse and Social Psychology*. London: Sage.

Regeringskansliet. (2018). *Nationell inriktning för artificiell intelligens*.
<https://www.regeringen.se/contentassets/cb7f277635ae49bc9a04899c2e1af8cf/nationell-inriktning-for-artificiell-intelligens.pdf>

- Regeringskansliet (2020). *Digital strategi, AI-vitbok och datastrategi*.
<https://www.regeringen.se/contentassets/d27713665f944a87a40835bae90ab876/digital-strategi-ai-vitbok-och-datastrategi-201920fpm23/>
- Regeringskansliet. (2021). *Uppdrag att främja offentlig förvaltnings förmåga att använda artificiell intelligens*.
<https://www.regeringen.se/contentassets/fd078181a7614601845f5439efcafe81/uppdrag-att-framja-offentlig-forvaltnings-formaga-att-anvanda-artificiell-intelligens/>
- Regeringskansliet (2023). *Förstärkt AI-förmåga i Sverige* (Dir. 2023:164).
<https://www.regeringen.se/contentassets/8cefd88e6a454da8901a399e2bfdc875/forstarkt-ai-formaga-i-sverige-dir.-2023164.pdf>
- Roche, C., Lewis, D., & Wall, P.J. (2021). *Artificial intelligence ethics: An inclusive global discourse?* *Journal of AI Research and Ethics*.
- Saunders, M., Lewis, P., Thornhill, A. (2012). *Research methods for business students*, 6th edition. Edinburgh: Pearson Education.
- Suddaby, R. (2006). From the editors: What grounded theory is not. *Academy of Management Journal*, 49 (4), 633-642.
- Thurén, T. 2007). *Vetenskapsteori för nybörjare*. Stockholm: Liber.
- Thomas, D. R. (2006). A general inductive approach for analyzing qualitative evaluation data. *American Journal of Evaluation*, 27 (2), 237-246.
- Wainwright, S. P., & Forbes, A. (2000). Philosophical problems with social research on health inequalities. *Health Care Analysis*, 8 (3), 259-277
- Weber, R. (2004). Editor's comments: the rhetoric of positivism versus interpretivism: a personal view. *MIS quarterly*, 28 (1), iii-xii.
- Wennerberg, S. B. (2010). *Socialkonstruktivism: Positioner, problem och perspektiv*. Malmö: Liber.
- Winther Jörgensen, M. & Phillips, L. (2020). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.